

ARTUR FIRLEJ

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

Odmiana nazwisk polskich. Część I

1. Wprowadzenie

Artykuł ten jest pierwszym z zaplanowanych dwóch studiów poświęconych jednemu z aspektów kultury języka, tj. odmianie nazwisk polskich i obcych. Z racji niewielkiej uwagi, jaką z reguły poświęca się temu zagadnieniu na lekcjach języka polskiego w szkole ponadgimnazjalnej, stanowi ono znaczący problem w kształceniu młodych Polaków¹.

Problem odmiany nazwisk jest bogato reprezentowany w literaturze przedmiotu². Zmiany społeczno-ekonomiczne, jakie zaszły po drugiej wojnie światowej, oraz obserwowane procesy globalizacji języka doprowadziły do przeobrażeń polskiej fleksji. Przemiany te zmierzające do zaniechania przez Polaków odmiany jednostek fleksyjnych najmocniej zaznaczyły się w antroponimach (Kurek 2010: 295).

W komunikacie Rady Języka Polskiego z 1999 r. pt. „Wstyd nie odmieniać nazwisk” Irena Bajerowa odfleksyjnianie³ nazwisk uznaje za „nieprzyjemne błędy w szczególnie sposób obrażające podstawowe zasady języka polskiego, a częste niestety w języku oficjalnym, który powinien stanowić wzór poprawności”.

¹ Warto zwrócić uwagę na to, że wpływ na nieumiejętność odmiany nazwisk i na upowszechnianie się tego zjawiska mają także teksty prawnicze oraz pisma urzędowe, w których nazwiska najczęściej podawane są w formie podstawowej. Coraz częściej owo niepokojące zjawisko językowe można dostrzec na dyplomach, dedykacjach uczniowskich czy w intencjach mszalnych. Nie bez znaczenia pozostają również przekazy medialne.

² Przeglądu wybranych stanowisk językoznawców o odmianie nazwisk autor dokonał w referacie „Odmiana nazwisk w świetle kształcenia językowego”. Został on wygłoszony na VI Światowym Kongresie Polonistów w Katowicach w dniach 22–25 czerwca 2016 roku oraz opublikowany w t. III: „Współczesne aspekty badań nad językiem polskim — teoria i praktyka”, red. M. Maciołek (2018). Wśród omawianych przeze mnie publikacji znalazły się ważniejsze prace z zakresu deklinowania nazwisk (Szymczak (red.) 1978; Bartmiński, Bartmińska 1992; Polański 2016; Markowski 1999; Grzenia 2003; Jadacka 2006).

³ Odfleksyjnianie autor opracowania rozumie jako zachowywanie mianownikowej formy antroponimów zamiast stosowania końcówek: dopełniacza, celownika, biernika itd. (za: Kurek 2010: 296).

W tym samym tekście Irena Bajerowa wyjaśnia:

Oto w różnych specjalnych, ważnych tekstach, jak nadawanie godności, tytułów, nagród, a także w pólficjalnych tekstach klepsydr i zwrotów kondolencyjnych autorzy nie odmieniają nazwiska osoby wymienionej w tekście, zachowując formę mianownikową nazwiska zamiast dopełniacza, celownika czy innego tu potrzebnego przypadku (Bajerowa 1998: 51).

Godną uwagi publikacją poświęconą w całości nazwom własnym jest słownik pod redakcją Aleksandry Cieślikowej (2008). Publikacja w sposób szeroki ujmuje zagadnienia związane z deklinacją nazw własnych. Podczas gdy w innych poradnikach można znaleźć jedynie informacje dotyczące dopełniacza, czasem miejscownika, to niniejszy słownik podaje pełną odmianę (wszystkie przypadki) imion i nazwisk polskich obydwoch liczb (2008: 19). Atutem słownika jest także podanie uproszczonej wymowy nazwisk obcych.

Mimo że przepisy poprawnościowe są jasno sformułowane, nie odmienia się nazwisk, których fleksja następuje pewne trudności, ani tych antropimów, których odmiana dla każdego Polaka powinna być automatycznym zachowaniem językowym (Kurek 2010: 296).

2. Przedmiot i cel badań

Przedmiotem badań niniejszego artykułu jest praktyczne zastosowanie odmiany nazwisk polskich wśród uczniów klas maturalnych w liceum ogólnokształcącym. Autor opracowania skupi się na poziomie biegłości maturzystów w kwestii poprawnego stosowania rozmaitych form nazwisk w przypadkach zależnych. W procesie kształcenia językowego możemy wyodrębnić trzy poziomy biegłości: pierwszy to *umiejętności*, które dotyczą „wykonań” poprawnych; drugi — *sprawności*, odnoszące się do „wykonań szybkich, poprawnych, funkcjonalnych”; trzeci — *nawyki*, tj. „wykonania zautomatyzowane” (Pawłowska 2009: 24–25). Biegłość ta kształcona jest na poziomie szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej.

Umiejętność odmiany nazwisk jest wyjątkowo ważna, gdyż dotyczy istotnego elementu komunikacji międzyludzkiej. Każdy wykształcony człowiek winien opanować, a raczej zautomatyzować, zasady stosowania poprawnych form fleksyjnych nazwisk, gdyż umiejętność ta świadczy o jego świadomym posługiwaniu się językiem ojczystym oraz o możliwości zaspokajania wszystkich indywidualnych potrzeb językowych, innymi słowy — o jego sprawności językowej.

Nazwiska polskie zostały podzielone w badaniu ankietowym, jak i w analizie, na nazwiska męskie i żeńskie. Autor poddał badaniu również nazwiska dwuczłonowe — męskie oraz żeńskie. Nazwiska te zostały wybrane jako reprezentatywne dla paradygmatów fleksyjnych nazwisk polskich zawartych w książce Hanny Jadackiej „Kultura języka polskiego” (2006).

Podstawowym, ogólnym celem jest zbadanie nawyków językowych, tzn. kompetencji językowej uczniów w zakresie odmiany nazwisk polskich w czterech przypadkach gramatycznych (dopełniacz, celownik, narzędnik i miejscownik). Autor chciał zba-

dać, czy uczniowie ostatniej klasy liceum ogólnokształcącego potrafią poprawnie odmienić nazwiska polskie znane im głównie z lekcji języka polskiego.

3. Charakterystyka grup respondentów

Badanie zostało przeprowadzone w 2012 r. wśród stu respondentów — uczniów klas maturalnych IX Liceum Ogólnokształcącego im. Zygmunta Wróblewskiego w Krakowie.

Jak wskazuje poniższe zestawienie, w badaniu wzięła udział niemal równa liczba kobiet i mężczyzn. Większość uczniów stanowią mieszkańcy Krakowa, natomiast jedna trzecia uczniów dojeżdża do szkoły z okolicznych miejscowości.

Dane statystyczne:		
Płeć	Mężczyzna	48
	Kobieta	52
Miejsce zamieszkania	Miasto duże	63
	Miasto małe	3
	Wieś	34

4. Opis narzędzi badawczych

Badanie nawyków językowych w odmianie nazwisk wśród uczniów liceum przeprowadzone zostało za pomocą ankiety⁴.

Ankieta z nazwiskami polskimi składała się z trzech wyodrębnionych części:

— Część I stanowiła zasadniczy trzon badawczy ankiety, gdyż sprawdzała poprawność odmiany w czterech przypadkach gramatycznych: dopełniaczu, celowniku, narzędniku i miejscowniku. Każdy przypadek był badany za pomocą przykładowego zdania z miejscem do uzupełnienia. Respondent miał za zadanie wpisać w lukę podane nazwiska w odpowiedniej formie. W ankiecie badanych występowało 28 nazwisk męskich i żeńskich umieszczonych w przypadkowej kolejności.

— Część II składała się z czterech pytań kontrolnych, których zadaniem było zbadanie zależności między nawykiem poprawnej odmiany nazwisk a innymi czynnikami, które można nazwać uczestnictwem w kulturze. Czynniki te to częstotliwość chodzenia do teatru i czytanie książek innych niż lektury szkolne. Ponadto dwa pytania dotyczyły samej odmiany nazwisk: opinii ucznia dotyczącej konieczności odmiany oraz źródła wiedzy ucznia na temat odmiany nazwisk.

⁴ Mieczysław Łobocki przyjmuje, że kwestionariusz ankiety to arkusz z wydrukowanymi na nim pytaniami i wolnymi miejscami na wpisywanie odpowiedzi lub też z gotowymi odpowiedziami, spośród których badane osoby wybierają te, które uważają za najsluszniejsze, najtrafniejsze i najprawdziwsze. Kwestionariusz ankiety stanowi narzędzie badawcze, które służy realizacji wybranej techniki badań do technicznego gromadzenia danych (2007: 252).

— Część III służyła celom statystycznym: dostarczała informacji natury socjometrycznej na temat płci respondentów, profilu klasy oraz miejsca zamieszkania.

Sondaż został przeprowadzony w każdej z czterech klas podczas lekcji języka polskiego. Badanie ankietowe trwało 45 minut.

5. Metody badawcze

Podstawowym źródłem informacji statystycznych są dane frekwencyjne w liczbach bezwzględnych i odpowiednich wielkościach procentowych podanych przy każdym odmienionym nazwisku, polskim i obcym. Ponadto prowadzący badanie zastosował podstawowe testy statystyczne, aby zbadać zależność między poszczególnymi czynnikami wymienionymi w części II każdej ankiety a poziomem poprawności językowej (Hammerl, Sambor 1990: 246–248). Obliczenia statystyczne poczynione zostały tylko tam, gdzie było to możliwe z racji wystarczającej liczby respondentów oraz jakości otrzymanych danych do analizy.

6. Nazwiska polskie — raport z badania ankietowego

Niniejsza część pracy prezentuje wyniki ankiety, będącej przedmiotem tegoż artykułu.

6.1. Nazwiska polskie — kryteria podziału

Nazwiska polskie zostały podzielone według kryterium rodzaju: na męskie i żeńskie. Nazwiska męskie autor pogrupował zgodnie z klasyfikacją podaną przez Hannę Jadacką (2006), która dzieli je na następujące grupy:

1. Nazwiska zakończone na spółgłoskę twardą (*-b, -d, -f, -l, -m, -n, -p, -r, -s, -t, -z*) odmieniające się tak jak *profesor*;

2. Nazwiska zakończone na:

a) spółgłoskę twardą (*-ch, -g, -k, -l*),

b) spółgłoski miękkie (*-ć, -dź, -j, -ń, -ś, -ź*),

c) spółgłoski stwardniałe (*-c, -cz, -dź, -sz, -rz/ż*)

odmieniające się tak jak *więzień*,

d) samogłoskę *-o* po spółgłosce miękkiej, odmieniające się tak jak *dziadunio*;

3. Nazwiska zakończone na *-a, -o* po spółgłosce twardej oprócz *-l*, odmieniające się tak jak *wojewoda*; a w przypadku, gdy końcową samogłoską nazwiska poprzedzają spółgłoski *-g, -k*, odmieniające się tak jak *włóczęga*;

4. Pozostałe nazwiska zakończone na *-a*, odmieniające się tak jak *kaznodzieja*, w przypadku gdy końcowa samogłoska następuje po *-l, -j* lub po spółgłosce miękkiej, lub tak jak *basza*, gdy końcówka *-a* następuje po spółgłoskach stwardniałych (historycznie miękkich);

5. Nazwiska zakończone na samogłoski *-e, -i* (w tym sufiksy *-cki, -ski, -dzki*), *-y*, odmieniające się tak jak *duży, średni*;

6. Nazwiska dwuczłonowe.

Nazwiska żeńskie, będące przedmiotem badań, potraktowałem podobnie. Hanna Jadacka klasyfikuje je następująco:

1. Bezprzyrostkowe nazwiska o formie przymiotnikowej oraz nazwiska z przyrostkiem *-owa*, odmieniające się tak jak *wdowa*;
2. Pozostałe nazwiska żeńskie;
3. Podwójne nazwiska kobiet.

Ze względu na fakt, że nie wszystkie zjawiska fleksyjne znalazły swoje odzwierciedlenie w nazwiskach podanych w ankiecie, klasyfikacja zaprezentowana poniżej jest uproszczoną i skróconą wersją podziału H. Jadackiej.

Powyższe zestawienie pokazuje, że fleksja nazw własnych, podobnie jak wyrazów pospolitych, jest w polszczyźnie mocno rozbudowana. Od dłuższego czasu można w niej jednak obserwować nasilający się proces ujednociania form, prowadzący do „odfleksyjniania” nazw własnych. Problem dotyczy zwłaszcza nieodmienności nazwisk (Kurek 2010: 297).

6.2. Analiza i interpretacja wyników ankiety

Każde nazwisko zostało zaprezentowane w tabeli następująco:

- podane zostały formy nazwiska w czterech badanych przypadkach: dopełniaczu (D), celowniku (C), narzędniku (N) i miejscowniku (Ms);
- formę poprawną⁵ zaznaczono kursywą;
- w części pierwszej tabeli podane zostały dane frekwencyjne (oznaczone symbolem *n*) przy każdej formie nazwiska, natomiast w części drugiej określono wielkości procentowe z uproszczonym (ułatwiającym analizie) podziałem na formy poprawne i niepoprawne, przy czym do form niepoprawnych doliczono braki odpowiedzi.

⁵ Za formę poprawną autor niniejszego opracowania uznaje tylko tę, która jest charakterystyczna dla normy wzorcowej. Ma oczywiście świadomość tego, że obok prac normatywistów uwzględniających poprawność językową są także prace socjolingwistyczne pokazujące dynamikę zmian językowych. Definicję normy językowej proponuje Andrzej Markowski w „Nowym słowniku poprawnej polszczyzny”: „Jest to zbiór elementów systemu językowego, a więc zasób wyrazów, ich form i połączeń oraz inwentarz sposobów tworzenia, łączenia, wymawiania i zapisywania wszelkich środków językowych, które są w pewnym okresie uznane przez społeczność za wzorcowe, poprawne albo co najmniej dopuszczalne. Użycie środków językowych należących do normy nie naraża autora tekstu na zarzut, że mówi (pisze) źle, błędnie, nie tak, jak to jest przyjęte” (Markowski 1999: 1701). Tak rozumiana norma ma dwa poziomy: poziom normy wzorcowej i poziom normy użytkowej. W normie użytkowej można z kolei wyróżnić: normę potoczną ogólną, normę potoczną regionalną i normę profesjonalną. W zależności od zakresu, którego norma językowa dotyczy, mówi się o normie językowej: fonetycznej (wymowy), ortograficznej, interpunkcyjnej, fleksyjnej, składniowej, słowotwórczej, leksykalnej, frazeologicznej czy stylistycznej.

6.2.1. NAZWISKA MĘSKIE

1. Nazwiska zakończone na spółgłoskę twardą (-b, -t)

Tadeusz Gołąb ⁶							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Gołąb	36	Gołąb	35	<i>Gołąbem</i>	27	Gołąb	35
Gołębia	53	<i>Gołąbowi</i>	7	Gołębiem	40	<i>Gołąbie</i>	10
<i>Gołąba</i>	9	Gołębiowi	40	Gołąbiem	6	Gołębiu	39
Brak odpowiedzi	2	Gołębiu	5	Gołąb	20	Brak odpowiedzi	16
		Brak odpowiedzi	13	Brak odpowiedzi	7		
Poprawnych	9%	Poprawnych	7%	Poprawnych	27%	Poprawnych	10%
Niepoprawnych	91%	Niepoprawnych	93%	Niepoprawnych	73%	Niepoprawnych	90%

Jan Kocioł ⁷							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Kocioł	35	<i>Kociołowi</i>	59	<i>Kociołem</i>	50	Kocioł	51
<i>Kociola</i>	58	Kocioł	29	Kotłem	20	<i>Kociole</i>	8
Kotła	7	Kotłowi	7	Kocioł	15	Kotle	21
Brak odpowiedzi	0	Brak odpowiedzi	5	Brak odpowiedzi	15	Brak odpowiedzi	20
Poprawnych	58%	Poprawnych	59%	Poprawnych	50%	Poprawnych	8%
Niepoprawnych	42%	Niepoprawnych	41%	Niepoprawnych	50%	Niepoprawnych	92%

Analizowane nazwiska męskie okazały się niezwykle trudne w odmianie dla badanej grupy uczniów. Nazwisko *Gołąb*⁸ w dopełniaczu, celowniku i miejscowniku odmieniło niezgodnie z normą wzorcową ponad 90% badanych. Wyjątkiem jest narzędnik, którego forma okazała się łatwiejsza, gdyż poprawną formę wskazało 27% uczniów.

⁶ Nazwisko *Gołąb* może mieć dwojaką odmianę: identyczną z rzeczownikami pospolitymi, a więc *Gołębia* lub specyficzną z pominięciem oboczności występujących wewnątrz nazwiska, to znaczy *Gołąba*. „Mały słownik odmiany nazw własnych” dopuszcza obydwie formy (Cieślakowa 2008: 179). Halina Jadacka zwraca uwagę, że w starannej polszczyźnie preferowana jest odmiana tych nazwisk bez alternacji samogłoskowych, a tylko norma standardowa dopuszcza formy z wymianami samogłoskowymi, znanymi z deklinacji rzeczowników pospolitych (2006: 57), dlatego w niniejszej pracy za poprawną formę uznana została ta, która występuje w normie wzorcowej.

⁷ Sytuacja analogiczna jak w przypadku nazwiska *Gołąb*. Ze względu na znaczne deformacje postaci podstawowej nazwisk oraz możliwość zatarcia różnic między niektórymi z nich preferuje się odmianę: *Kociola*, *Kociołowi*, *Kociołem*, *Kociole* (2006: 57).

⁸ Jako ciekawostkę należy dodać, że odapelatywne nazwy osobowe są używane wśród wszystkich warstw społeczeństwa średniowiecznego. Nazwę osobową *Gołąb* można spotkać zarówno wśród szlachty, mieszczan, jak i chłopów (Cieślakowa 1988: 86).

Co ciekawe, nazwisko *Kociół*, należące do tego samego paradygmatu, było łatwiejsze w odmianie, z wyjątkiem miejscownika, gdzie formę poprawną wskazało tylko 8 uczniów na 100. Zapewne powodem jest apelatywny⁹ charakter tych nazwisk i błędne przekonanie uczniów, że ich odmiana jest taka sama jak rzeczowników pospolitych, tymczasem ten typ odmiany jest dopuszczalny jedynie w normie użytkowej.

2. Nazwiska zakończone na spółgłoskę twardą (-ch, -k)

Jan Mech							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Mech	36	<i>Mechowi</i>	51	Mech	20	Mech	20
<i>Mecha</i>	54	Mech	45	<i>Mechem</i>	55	Mchu	10
Mcha	10	Mecha	1	Mchem	18	<i>Mechu</i>	49
Brak odpowiedzi	0	Mechu	1	Brak odpowiedzi	7	Mechowi	15
Poprawnych	54%	Poprawnych	51%	Poprawnych	55%	Poprawnych	49%
Niepoprawnych	46%	Niepoprawnych	49%	Niepoprawnych	45%	Niepoprawnych	51%

Jan Dudek							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Dudka</i>	80	Dudek	18	<i>Dudkiem</i>	68	Dudek	30
Dudek	20	<i>Dudkowi</i>	79	Dudek	22	<i>Dudku</i>	53
Brak odpowiedzi	0	Dudku	1	Brak odpowiedzi	10	Dudkowi	4
		Brak odpowiedzi	2			Brak odpowiedzi	13
Poprawnych	80%	Poprawnych	79%	Poprawnych	68%	Poprawnych	53%
Niepoprawnych	20%	Niepoprawnych	21%	Niepoprawnych	32%	Niepoprawnych	47%

Jan Chryzostom Pasek							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Paska</i>	100	<i>Paskowi</i>	45	<i>Chryzostomem Paskiem</i>	72	<i>Pasku</i>	46
Brak odpowiedzi	0	Pasek	40	Chryzostom Paskiem	28	Pasek	12
		Pasku	10	Brak odpowiedzi	0	Paskowi	2
		Brak odpowiedzi	5			Brak odpowiedzi	40
Poprawnych	100%	Poprawnych	45%	Poprawnych	72%	Poprawnych	46%
Niepoprawnych	0%	Niepoprawnych	55%	Niepoprawnych	28%	Niepoprawnych	54%

⁹ Warto podkreślić, że antroponimy odapelatywne stanowią największą część staropolskiego nazewnictwa osobowego (ponad 8000 haseł). Wśród nich blisko 50% to antroponimy równe odapelatywom potwierdzonym w słownikach języka polskiego (Cieślakowa 1988: 85).

W przypadku powyższych nazwisk męskich, również odapelatywnych, uczniom najmniej trudności sprawiło nazwisko *Dudek*, które zostało poprawnie odmienione przez większość uczniów we wszystkich przypadkach. Wyjątkowo trudną formą, w porównaniu z innymi przypadkami gramatycznymi, okazała się forma miejscownika: *Mech* — poprawnych odpowiedzi tylko 49%, *Dudek* — tylko 53%.

Co ciekawe, drugie imię Jana Chryzostoma Paska w kilku przypadkach potraktowane zostało przez uczniów jako pierwszy człon dwuczłonowego nazwiska. Zapewne dlatego w dopełniaczu pojawia się 100% prawidłowych odpowiedzi, natomiast w innych przypadkach odsetek ten spada gwałtownie i w narzędniku prawie jedna trzecia uczniów podaje błędną formę drugiego imienia.

3. Nazwiska zakończone na spółgłoski miękkie (-ć, -j, -ń)

Jan Kopec							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Kopcia</i>	48	Kopec	38	Kopec	24	Kopec	34
Kopec	45	Kopciowi	35	<i>Kopciem</i>	43	<i>Kopciu</i>	46
Kopcia	7	<i>Kopciowi</i>	18	Kopciem	20	Kopciowi	2
Brak odpowiedzi	0	Brak odpowiedzi	9	Brak odpowiedzi	13	Brak odpowiedzi	18
Poprawnych	48%	Poprawnych	18%	Poprawnych	43%	Poprawnych	46%
Niepoprawnych	52%	Niepoprawnych	82%	Niepoprawnych	57%	Niepoprawnych	54%

Jan Stępień							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Stępień	17	<i>Stępnio</i>	53	Stępień	19	Stępień	10
<i>Stępnia</i>	79	Stępień	40	<i>Stępnim</i>	70	<i>Stępnio</i>	70
Stępnia	2	Stępnia	1	Brak odpowiedzi	11	Stępnio	5
Brak odpowiedzi	2	Brak odpowiedzi	6			Brak odpowiedzi	15
Poprawnych	79%	Poprawnych	53%	Poprawnych	70%	Poprawnych	70%
Niepoprawnych	21%	Niepoprawnych	47%	Niepoprawnych	30%	Niepoprawnych	30%

Hugo Kollątaj							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Huga <i>Kollątaja</i>	74	<i>Kollątajowi</i>	89	Hugiem Kollątaj	11	Kollątaj	12
<i>Hugona Kollątaja</i>	26	Brak odpowiedzi	11	Hugo <i>Kollątajem</i>	33	<i>Kollątaju</i>	53
Brak odpowiedzi	0			Hugiem <i>Kollątajem</i>	40	Brak odpowiedzi	35

				Hugo <i>Kollqajem</i>	4		
				Brak odpowiedzi	12		
Poprawnych	26%	Poprawnych	89%	Poprawnych	40%	Poprawnych	53%
Niepoprawnych	74%	Niepoprawnych	11%	Niepoprawnych	60%	Niepoprawnych	47%

Nawet połowa badanych uczniów nie odmieniła prawidłowo w żadnym przypadku gramatycznym nazwiska *Kopeć*. Nazwisko *Stępień* zostało natomiast odmienione prawidłowo w każdym przypadku gramatycznym przez więcej niż połowę badanych. Powodem tej różnicy być może jest popularność nazwiska *Stępień*, a co za tym idzie pewne oswojenie i osłuchanie uczniów z różnymi jego formami.

4. Nazwiska zakończone na spółgłoski stwardniałe, na przykład -c

Jan Smalec							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Smalca</i>	67	Smalec	39	<i>Smalcem</i>	59	Smalec	27
Smalec	29	<i>Smalcowi</i>	56	Smalec	35	<i>Smalcu</i>	34
Smaleca	1	Brak odpowiedzi	5	Smalcem	4	Brak odpowiedzi	39
Brak odpowiedzi	3			Brak odpowiedzi	2		
Poprawnych	67%	Poprawnych	56%	Poprawnych	59%	Poprawnych	34%
Niepoprawnych	33%	Niepoprawnych	44%	Niepoprawnych	41%	Niepoprawnych	66%

Tę kategorię reprezentuje nazwisko *Smalec*, które zostało odmienione poprawnie przez ponad 50% badanych. Wyjątek stanowi miejscownik — jego poprawną formę podała tylko jedna trzecia uczniów. Zastanawia znacząca liczba uczniów (39), którzy nie podali żadnej odpowiedzi w miejscowniku.

5. Nazwiska zakończone na samogłoskę -o po spółgłosce miękkiej

Jan Cyzio							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Cyzia</i>	40	<i>Cyziowi</i>	8	Cyzio	57	<i>Cyziu</i>	5
Cyzio	54	Cyzio	87	<i>Cyziem</i>	36	Cyzio	74
Cyzi	2	Cyzie	3	Cyziowskim	1	Cyzi	1
Cyziego	1	Brak odpowiedzi	2	Brak odpowiedzi	6	Cyzie	1

Brak odpowiedzi	3					Brak odpowiedzi	19
Poprawnych	40%	Poprawnych	8%	Poprawnych	36%	Poprawnych	5%
Niepoprawnych	60%	Niepoprawnych	92%	Niepoprawnych	64%	Niepoprawnych	95%

Nazwisko *Cyzio* dla większości uczniów okazało się bardzo trudne w odmianie we wszystkich przypadkach. W celowniku i miejscowniku podano ponad 90% niepoprawnych odpowiedzi. Najłatwiejszy okazał się powszechnie używany dopełniacz. Powodem tych trudności może być domniemane pokrewieństwo nazwiska z wymagowaną formą przymiotnikową. Zaskakują formy charakterystyczne dla przymiotnika: *Cyziego, Cyziowskim*.

6. Nazwiska zakończone na *-a, -o* po spółgłosce twardej oprócz *-l*

Wojciech Pokora							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Pokory</i>	94	<i>Pokorze</i>	94	<i>Pokorą</i>	80	<i>Pokorze</i>	78
Pokora	4	Pokora	4	Pokora	10	Pokora	10
Brak odpowiedzi	2	Pokory	1	Brak odpowiedzi	10	Brak odpowiedzi	12
		Brak odpowiedzi	1				
Poprawnych	94%	Poprawnych	94%	Poprawnych	80%	Poprawnych	78%
Niepoprawnych	6%	Niepoprawnych	6%	Niepoprawnych	20%	Niepoprawnych	22%

Nazwisko *Pokora* okazało się stosunkowo łatwe w odmianie. Prawidłowe formy dopełniacza i celownika podali prawie wszyscy uczniowie, nieco więcej trudności przy sporzył narzędnik i miejscownik.

Zbigniew Ziobro							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Ziobry</i>	44	Ziobro	28	Ziobro	60	Ziobro	20
Ziobro	38	<i>Ziobrze</i>	61	Ziobrem	13	<i>Ziobrze</i>	39
Ziobra	18	Brak odpowiedzi	11	<i>Ziobrą</i>	12	Brak odpowiedzi	41
Brak odpowiedzi	0			Brak odpowiedzi	15		
Poprawnych	44%	Poprawnych	61%	Poprawnych	12%	Poprawnych	39%
Niepoprawnych	56%	Niepoprawnych	39%	Niepoprawnych	86%	Niepoprawnych	61%

Tadeusz Kościuszko							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Kościuszki</i>	56	Kościuszko	48	<i>Kościuszką</i>	8	Kościuszko	29
Kościuszka	16	<i>Kościuszce</i>	27	Kościuszko	75	<i>Kościuszce</i>	30
Kościuszko	15	Kościuszkowi	7	Brak odpowiedzi	17	Brak odpowiedzi	41
Brak odpowiedzi	13	Brak odpowiedzi	18				
Poprawnych	56%	Poprawnych	27%	Poprawnych	8%	Poprawnych	30%
Niepoprawnych	44%	Niepoprawnych	73%	Niepoprawnych	92%	Niepoprawnych	70%

Nazwiska *Ziobro* i *Kościuszko* okazały się trudne w odmianie we wszystkich przypadkach. Najwięcej jednak kłopotów uczniowie mieli z formą narzędnika (odpowiednio *Ziobro* 86% i *Kościuszko* 92% niepoprawnych odpowiedzi).

Piotr Orzeszko							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Orzeszko	60	Orzeszko	65	Orzeszko	67	Orzeszko	45
<i>Orzeszki</i>	19	Orzeszkowi	9	<i>Orzeszką</i>	3	<i>Orzeszce</i>	3
Orzeszka	18	<i>Orzeszce</i>	10	Orzeszkciem	10	Brak odpowiedzi	52
Brak odpowiedzi	3	Orzeszek	2	Orzeszkowym	4		
		Brak odpowiedzi	14	Brak odpowiedzi	16		
Poprawnych	19%	Poprawnych	10%	Poprawnych	3%	Poprawnych	3%
Niepoprawnych	81%	Niepoprawnych	90%	Niepoprawnych	97%	Niepoprawnych	97%

W odmianie nazwiska Piotra Orzeszki jest zaledwie 35 (na 400 możliwych) poprawnych form we wszystkich czterech przypadkach. Ponadto wielu uczniów (około dwie trzecie — zob. np. C i N) w ogóle nie odmieniło tego nazwiska i podało formę mianownikową. Zaskakuje niezwykle wysoki odsetek form niepoprawnych w narzędniku i miejscowniku oraz nieudzielenie żadnej odpowiedzi przez ponad połowę uczniów (52) w wypadku miejscownika.

Przyczyny wysokiej frekwencji nieodmienionego nazwiska typu *Ziobro*, *Kościuszki*, *Orzeszko* można upatrywać w fakcie, że nazwiska męskie zakończone na *-o* nie posiadają odpowiedniego wzorca fleksyjnego w kategorii wyrazów pospolitych. Poza tym wobec tendencji do nieodmieniania nazwisk żeńskich zakończonych na samogłoskę *-a*, pozostawienie mianownikowej formy nazwisk męskich kończących się na *-o*, a mających przecież odmianę żeńską, jest pewną regularnością językową, wy-

równaniem do procesów szerzących się w formacie rodzaju żeńskiego. Halina Kurek (2010: 298) zwraca uwagę, że nieodmienność w tym wypadku jest szerszym zjawiskiem obejmującym systemowo zwłaszcza grupę nazwisk żeńskich mających odmianę rzeczownikową oraz męskich kończących się na samogłoskę.

7. Pozostałe nazwiska zakończone na *-a*

Jan Kania							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Kania	17	<i>Kani</i>	52	Kania	25	Kania	13
<i>Kani</i>	83	Kania	42	<i>Kanią</i>	49	<i>Kani</i>	67
Brak odpowiedzi	0	Brak odpowiedzi	6	Kaniem	18	Kanie	7
				Brak odpowiedzi	8	Brak odpowiedzi	13
Poprawnych	83%	Poprawnych	52%	Poprawnych	49%	Poprawnych	67%
Niepoprawnych	17%	Niepoprawnych	48%	Niepoprawnych	51%	Niepoprawnych	33%

Janusz Nadzieja							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Nadzieja	8	<i>Nadziei</i>	78	<i>Nadzieją</i>	74	<i>Nadziei</i>	60
<i>Nadziei</i>	92	Nadzieja	20	Nadzieja	22	Nadzieja	29
Brak odpowiedzi	0	Brak odpowiedzi	2	Brak odpowiedzi	4	Brak odpowiedzi	11
Poprawnych	92%	Poprawnych	78%	Poprawnych	74%	Poprawnych	60%
Niepoprawnych	8%	Niepoprawnych	22%	Niepoprawnych	26%	Niepoprawnych	40%

Dwa analizowane powyżej nazwiska nie nastęrczyły badanym wielu trudności. W obu przypadkach poprawne formy wybrało (z jednym wyjątkiem — *Kania*, N: 49%) ponad 50% uczniów, a w niektórych przypadkach ta liczba sięgnęła ponad 90%. Zapewne tendencję tę da się wytłumaczyć motywacją powszechnie używanego rzeczownika abstrakcyjnego — *nadzieja*.

8. Nazwiska zakończone na *-e, -i, -y*

Jan Biały							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Białego</i>	85	<i>Białemu</i>	80	<i>Białym</i>	68	Biały	10
Biały	12	Biały	7	Biały	25	<i>Białym</i>	64

Brak odpowiedzi	3	Brak odpowiedzi	13	Brak odpowiedzi	7	Brak odpowiedzi	26
Poprawnych	85%	Poprawnych	80%	Poprawnych	68%	Poprawnych	64%
Niepoprawnych	15%	Niepoprawnych	20%	Niepoprawnych	32%	Niepoprawnych	36%

Jan Ciepły							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Ciepły	18	<i>Cieplemu</i>	73	<i>Cieplym</i>	59	Ciepły	8
<i>Cieplego</i>	80	Ciepły	20	Ciepły	13	<i>Cieplym</i>	67
Brak odpowiedzi	2	Brak odpowiedzi	7	Ciepło	10	Cieplemu	3
				Brak odpowiedzi	18	Brak odpowiedzi	22
Poprawnych	80%	Poprawnych	73%	Poprawnych	59%	Poprawnych	67%
Niepoprawnych	20%	Niepoprawnych	27%	Niepoprawnych	41%	Niepoprawnych	33%

Wacław Borowy							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Borowego</i>	57	<i>Borowemu</i>	74	<i>Borowym</i>	56	Borowy	16
Borowy	39	Borowy	26	Borowy	31	<i>Borowym</i>	47
Brak odpowiedzi	4	Brak odpowiedzi	0	Brak odpowiedzi	13	Brak odpowiedzi	37
Poprawnych	57%	Poprawnych	74%	Poprawnych	56%	Poprawnych	47%
Niepoprawnych	43%	Niepoprawnych	26%	Niepoprawnych	44%	Niepoprawnych	53%

Nazwiska *Ciepły*, *Biały* i *Borowy* zapewne dlatego, że zostały potraktowane jak przymiotniki, w większości przypadków odmieniono prawidłowo (od 56% do 85%). Wyjątek stanowi narzędnik nazwiska *Borowy* — 47% prawidłowych odpowiedzi.

Adam Jeske							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Jeske	71	<i>Jeskemu</i>	18	Jeske	56	Jeske	64
<i>Jeskego</i>	17	Jeske	63	<i>Jeskem</i>	19	Jesku	4
Jeska	8	Jeskowi	7	Jeskym	6	Jeskowym	3
Jeske'a	1	Brak odpowiedzi	12	Brak odpowiedzi	19	Brak odpowiedzi	29
Jeski	1						
Brak odpowiedzi	2						
Poprawnych	17%	Poprawnych	18%	Poprawnych	19%	Poprawnych	0%
Niepoprawnych	83%	Niepoprawnych	82%	Niepoprawnych	81%	Niepoprawnych	100%

Zygmunt Saloni							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Salonego</i>	16	<i>Saloniemu</i>	17	Saloni	53	Saloni	64
Saloni	82	Saloni	69	<i>Salonim</i>	23	<i>Salonim</i>	8
Salonia	1	Salonowi	5	Salonią	7	Salonie	3
Brak odpowiedzi	1	Brak odpowiedzi	9	Saloniem	6	Salonowi	1
				Brak odpowiedzi	11	Salon	1
				Brak odpowiedzi		23	
Poprawnych	16%	Poprawnych	17%	Poprawnych	23%	Poprawnych	8%
Niepoprawnych	84%	Niepoprawnych	83%	Niepoprawnych	77%	Niepoprawnych	92%

Jan Linde							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Lindego</i>	27	<i>Lindemu</i>	30	Linde	75	Linde	57
Lindy	7	Linde	52	<i>Lindem</i>	5	<i>Lindem</i>	2
Linde	66	Lindzie	5	Linda	6	Lindzie	6
Brak odpowiedzi	0	Lindowi	1	Linda	2	Brak odpowiedzi	35
		Brak odpowiedzi	12	Brak odpowiedzi	12		
Poprawnych	27%	Poprawnych	30%	Poprawnych	5%	Poprawnych	2%
Niepoprawnych	73%	Niepoprawnych	70%	Niepoprawnych	95%	Niepoprawnych	98%

Pozostałe trzy nazwiska w tej kategorii okazały się niezwykle trudne w odmianie, gdyż największy odsetek poprawnych odpowiedzi wyniósł 30% (*Linde* — C). Nikt natomiast nie podał poprawnej formy nazwiska *Jeske* w miejscowniku, mimo że wystąpiły poprawne formy tego przypadku w analogicznych formach nazwisk *Saloni* i *Linde* (odpowiednio 8 i 2). Niewątpliwie nazwisko *Linde* zostało odmienione niepoprawnie ze względu na swoje podobieństwo do nazwiska *Linda* (por. Bogusław Linda). Warto zwrócić uwagę, że użycie w odmianie nazwiska *Jeske* apostrofu sugeruje odbiór nazwiska jako obcego.

9. Nazwiska dwuczłonowe

Janusz Korwin-Mikke ¹⁰							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Korwin-Mikke	31	Korwin-Mikke	52	<i>Korwin-Mikkem</i>	10	Korwinie-Mikke	60
Korwina-Mikke	59	<i>Korwin-Mikkemu</i>	12	Korwinem-Mikke	45	Korwin-Mikke	27
Korwina-Mikkego	2	Korwinowi-Mikke	36	Korwin-Mikke	40	<i>Korwin-Mikkem</i>	3
<i>Korwin-Mikkego</i>	6	Brak odpowiedzi	0	Brak odpowiedzi	5	Brak odpowiedzi	10
Korwina-Mikki	1						
Korwin-Mikke'a	1						
Brak odpowiedzi	0						
Poprawnych	6%	Poprawnych	12%	Poprawnych	10%	Poprawnych	3%
Niepoprawnych	94%	Niepoprawnych	88%	Niepoprawnych	90%	Niepoprawnych	97%

Nazwisko *Korwin-Mikke* nastęczyło badanym wiele trudności. Najbardziej poprawną formą okazała się forma celownika — 12% (!). Zapewne powodem tej negatywnej tendencji jest niezajomość wśród badanych zasady odmiany nazwisk dwuczłonowych: tego, że odmianie nie podlega pierwszy człon nazwiska, jeśli jest on herbem bądź zawołaniem bojowym¹¹, a tak jest w przypadku Janusza Korwin-Mikkego.

Andrzej Gut-Mostowy							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Guta-Mostowego</i>	23	Gut-Mostowemu	56	<i>Gutem-Mostowym</i>	25	Gut-Mostowy	18
Guta-Mostowy	5	<i>Gutowi-Mostowemu</i>	15	Gut-Mostowym	24	Gut-Mostowym	52
Gut-Mostowego	34	Gut-Mostowi	6	Gut-Mostowy	35	<i>Gucie-Mostowym</i>	24
Gut-Mostowy	34	Gut-Mostowy	15	Brak odpowiedzi	16	Gut Mostowiaku	1
Gut-Mostowa	1	Brak odpowiedzi	8			Brak odpowiedzi	5
Gut-Mostowskiego	1						
Poprawnych	23%	Poprawnych	15%	Poprawnych	25%	Poprawnych	24%
Niepoprawnych	77%	Niepoprawnych	85%	Niepoprawnych	75%	Niepoprawnych	76%

¹⁰ Analizie zostało poddane wyłącznie nazwisko *Korwin-Mikke*. Przedstawiony paradygmat odmiany nie dotyczy skrótowca KORWiN stanowiącego nazwę własną partii. W tym wypadku paradygmat odmiany przybiera następującą formę (w której zgodnie z zasadami odmiany skrótowców temat oddziela się od końcówki dywizem): M. KORWiN; D. KORWiN-u; C. KORWiN-owi; B. KORWiN; N. KORWiN-em; Ms. KORWiN-ie.

¹¹ Warto zaznaczyć, że w polskiej literaturze przedmiotu nazwisko młodopolskiego poety — Wacław Rolicz-Lieder — odmienia się: D. Rolicza-Liedera, C. Roliczowi-Liederowi, B. Rolicza-Liedera, N. Roliczem-Liederem, Ms. Roliczu-Liederze. Pomimo że jest to nazwa herbu, używamy formy Rolicza, ponieważ taka była wola poety. Por. tytuł jego zbioru: „Wacława Rolicza-Liedera Wierszów księgi pierwsze drugie i trzecie powtórę wydane” (Podraza-Kwiatkowska 2001: 106).

Mikołaj Sęp Szarzyński ¹²							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Sępa Szarzyńskiego</i>	70	Sęp Szarzyńskiemu	93	Sęp Szarzyńskim	45	<i>Sępie Szarzyńskim</i>	63
Sęp Szarzyńskiego	30	<i>Sępowi Szarzyńskiemu</i>	3	<i>Sępem Szarzyńskim</i>	49	Brak odpowiedzi	37
Brak odpowiedzi	0	Brak odpowiedzi	4	Brak odpowiedzi	6		
Poprawnych	70%	Poprawnych	3%	Poprawnych	49%	Poprawnych	63%
Niepoprawnych	30%	Niepoprawnych	97%	Niepoprawnych	51%	Niepoprawnych	37%

Kazimierz Przerwa-Tetmajer							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Przerwy-Tetmajera</i>	45	<i>Przerwie-Tetmajerowi</i>	50	Przerwą-Tetmajer	26	<i>Przerwie-Tetmajerze</i>	25
Przerwy-Tetmajer	19	Przerwie-Tetmajer	40	<i>Przerwą-Tetmajerem</i>	49	Przerwa-Tetmajer	5
Przerwa-Tetmajera	14	Brak odpowiedzi	10	Brak odpowiedzi	25	Przerwie-Tetmajer	7
Brak odpowiedzi	22					Przerwa-Tetmajerowi	2
						Brak odpowiedzi	61
Poprawnych	45%	Poprawnych	50%	Poprawnych	49%	Poprawnych	25%
Niepoprawnych	55%	Niepoprawnych	50%	Niepoprawnych	51%	Niepoprawnych	75%

Przy trzech pozostałych nazwiskach w tej kategorii również nie podano poprawnych form w większości przypadków. Najwięcej poprawnych form wystąpiło w przypadku Mikołaja Sępa Szarzyńskiego (D — 70%). Najmniej poprawnych odpowiedzi udzielono również przy tym nazwisku (C — 3%). Natomiast reszta poprawnych odpowiedzi koncentrowała się w przedziale od 15% do 63%, z tendencją ku liczbom niższym rzędu 20%. Tak niewielki odsetek poprawnych odpowiedzi zaskakuje, gdyż znane z literatury polskiej nazwiska nie powinny nastroczać tylu problemów.

W podsumowaniu tej części wyników ankiety należy podkreślić fakt, że uczniowie podali bardzo dużo form niepoprawnych. Niewłaściwie zostały odmienione nie tylko nazwiska rzadkie, na przykład *Jeske*, lecz również i nazwiska dobrze uczniom znane z kursu literatury polskiej, jak *Kołłątaj* i *Orzeszko*. Najwięcej form poprawnych podano dla dopełniacza, między innymi niewątpliwie z powodu jego powszechnego użycia. Najmniej form poprawnych wystąpiło w narzędniku i miejscowniku, lecz można to wytłumaczyć zlokalizowaniem tych dwóch przypadków nie na początku ankiety, co mogło zniechęcić uczniów do wpisania poprawnych form, kiedy już wypełnili oni formę dopełniacza i celownika dla wszystkich nazwisk.

¹² Nazwisko *Sęp Szarzyński* autor traktuje jako dwuczłonowe, mimo że można potraktować je, zgodnie z klasyfikacją Hanny Jadackiej, jako nazwisko zakończone na *-i* z sufiksem *-ski* (Jadacka 2006: 43).

6.2.2. NAZWISKA ŻEŃSKIE

1. Bezprzrostkowe nazwiska o formie przymiotnikowej oraz nazwiska z przyrostkiem *-owa*

Anna Biała							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Białej</i>	84	<i>Białej</i>	79	Biały	20	<i>Białej</i>	27
Biały	12	Biały	3	<i>Białą</i>	49	Biała	12
Brak odpowiedzi	4	Biała	5	Biała	10	Brak odpowiedzi	61
		Brak odpowiedzi	13	Brak odpowiedzi	21		
Poprawnych	84%	Poprawnych	79%	Poprawnych	49%	Poprawnych	27%
Niepoprawnych	16%	Niepoprawnych	21%	Niepoprawnych	51%	Niepoprawnych	73%

Anna Biały							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Biały</i>	80	<i>Biały</i>	71	<i>Biały</i>	75	<i>Biały</i>	46
Biała	11	Białej	22	Biała	12	Białej	16
Białej	3	Brak odpowiedzi	7	Brak odpowiedzi	13	Biała	1
Brak odpowiedzi	6					Brak odpowiedzi	37
Poprawnych	80%	Poprawnych	71%	Poprawnych	75%	Poprawnych	46%
Niepoprawnych	20%	Niepoprawnych	29%	Niepoprawnych	25%	Niepoprawnych	54%

Anna Ciepła							
D	n	C	n	N	n	M	n
<i>Cieplej</i>	79	Cieply	15	Ciepła	27	Ciepła	10
Cieply	2	<i>Cieplej</i>	67	Ciepło	4	Cieply	3
Ciepła	9	Ciepła	12	<i>Cieplą</i>	59	<i>Cieplej</i>	57
Ciepło	5	Brak odpowiedzi	6	Cieply	3	Cieplowej	3
Brak odpowiedzi	5			Brak odpowiedzi	7	Brak odpowiedzi	27
Poprawnych	79%	Poprawnych	67%	Poprawnych	59%	Poprawnych	57%
Niepoprawnych	21%	Niepoprawnych	33%	Niepoprawnych	41%	Niepoprawnych	43%

Dla badanej grupy nazwiska żeńskie o formie przymiotnikowej okazały się stosunkowo łatwe w odmianie. Generalizując, udzielono od 60 do 80% prawidłowych odpowiedzi. Wyjątek stanowi forma miejscownika, gdzie zaskakuje nieudzielenie odpowiedzi przez wielu badanych. Być może powodem tego jest fakt, że forma miejscownika w ankiecie była umieszczona jako czwarta w kolejności, a wielu respondentów pozostawiło tam puste rubryki. Mimo końcówki charakterystycznej dla przymiotników rodzaju męskiego nazwisko *Biały* okazało się w odmianie łatwiejsze od nazwiska *Biała*. Może świadczyć o tym forma narzędnika. Niestety nieudzielenie odpowiedzi przez wielu respondentów (*Biała*: n = 61; *Biały*: n = 37) zaburza znacząco statystykę dotyczącą miejscownika. W przypadku nazwiska *Ciepła*, które okazało się równie łatwe (we wszystkich przypadkach odpowiedzi prawidłowych udzielono od 57 do 79%), autor niniejszego opracowania szczególnie chce skomentować formę miejscownika — *Cieplowej*¹³ (3 odpowiedzi): forma ta niewątpliwie skojarzyła się tym trzem respondentom z formą nazwiska odmeżowskiego; nie jest to forma prawidłowa w kontekście ankiety, gdyż przy żadnym nazwisku nie zasugerowano w niej stanu cywilnego.

Anna Biały							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Biały</i>	80	<i>Biały</i>	71	<i>Biały</i>	75	<i>Biały</i>	46
Biała	11	Białej	22	Biała	12	Białej	16
Białej	3	Brak odpowiedzi	7	Brak odpowiedzi	13	Biała	1
Brak odpowiedzi	6					Brak odpowiedzi	37
Poprawnych	80%	Poprawnych	71%	Poprawnych	75%	Poprawnych	46%
Niepoprawnych	20%	Niepoprawnych	29%	Niepoprawnych	25%	Niepoprawnych	54%

Odmeżowskie nazwisko Elizy Orzeszkowej zasługuje na osobny komentarz. Tak jak w przypadku innych nazwisk żeńskich najwięcej form poprawnych podano dla dopełniacza, najmniej dla miejscownika. Uczniowie wydają się znać nazwisko pisarki, gdyż nie popełnili żadnego błędu w jego odmianie. Jedynym odstępstwem jest rosnąca liczba osób niepodających żadnej odpowiedzi, od 3 (w dopełniaczu) do 60 (w miejscowniku).

¹³ Prawdopodobnym powodem pojawienia się takich odpowiedzi mogła być próba restytucji wykładnika rodzaju płci dokonana przez uczniów.

2. Pozostałe nazwiska żeńskie

Anna Pokora							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Pokory</i>	89	<i>Pokorze</i>	85	Pokora	49	<i>Pokorze</i>	58
Pokora	5	Pokor	1	<i>Pokorą</i>	40	Pokora	14
Pokorze	2	Pokora	8	Brak odpowiedzi	11	Brak odpowiedzi	28
Brak odpowiedzi	4	Pokory	1				
		Brak odpowiedzi	5				
Poprawnych	89%	Poprawnych	85%	Poprawnych	40%	Poprawnych	58%
Niepoprawnych	11%	Niepoprawnych	15%	Niepoprawnych	60%	Niepoprawnych	42%

W czasie badania respondenci stanęli również przed wyzwaniem, jakim było odniesienie się do nieodmiennych nazwisk żeńskich: *Anna Kocioł*, *Anna Gołąb*, *Anna Cyzio*, *Anna Mech*, *Anna Dudek*, *Anna Kopeć*, *Anna Smalec*, *Anna Kania*, *Anna Stępień* oraz *Maria Nadzieja*. W przypadku wymienionych powyżej nazwisk żeńskich najmniej problemów sprawiły ankietowanym formy dopełniacza i celownika — podano w 80 lub więcej procent poprawnych odpowiedzi przy każdym nazwisku. Wyjątkiem jest nazwisko *Kania*, w przypadku którego podano odpowiednio 64% (D) i 54% (C) prawidłowych odpowiedzi. Poprawnych form narzędnika tych nazwisk podano od 40 do 85%, co może świadczyć o względnej trudności (czyli rzadkości stosowania) tego przypadku. Najmniej poprawnych form podano przy miejscowniku (od 40 do około 70%), co może jednak być spowodowane długością ankiety (jak w przypadku nazwisk odprzymiotnikowych, zob. wyżej).

Spośród form powyższych nazwisk podawanych przez respondentów znów może zaskakiwać forma odmężowska w celowniku (zob. *Cyziowej*, *Mechowej*, *Dudkowej* i inne), mimo braku wzmianki o stanie cywilnym w ankiecie.

Interesującą tendencję można zaobserwować w przypadku nazwiska *Cyzio*. Aż sześciu respondentów podało w dopełniaczu formę *Cyzi*¹⁴, jakby nazwisko brzmiało nie *Cyzio*, a *Cyzia*.

Trzy nieodmienne nazwiska żeńskie *Anna Jeske*, *Anna Saloni* oraz *Maria Linde* badani respondenci zapisali w większości prawidłowo: poprawną formę dopełniacza podało od 80 do 90% uczniów, formę celownika około 80%, narzędnika od 50 do 70% oraz miejscownika od 50 do 60%. W przypadku tego ostatniego niski procent odpowiedzi poprawnych jest spowodowany nieudzieleniem odpowiedzi przez ponad 30% badanych.

¹⁴ Można domniemywać, że uczniowie odnieśli się do innego paradygmatu odmiany: nazwisk zakończonych na *-a*, *-o* po spółgłosce twardej *-l*, a tym samym znanego im nazwiska *Kościuszko*.

Podobnie jak w przypadku nazwisk omawianych wcześniej zaskakują formy odmężeńskie (por. *Jeskowej, Saloniowej*), tudzież formy sugerujące w mianowniku końcówkę *-a* (por. na przykład *Jeski, Jeską, Lindy, Lindą, Lindzie*).

Kazimiera Hłakowiczówna ¹⁵							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Hłakowiczówniej	45	Hłakowiczównie	25	Hłakowiczówną	85	Hłakowiczównie	47
Hłakowiczówny	55	Hłakowiczówniej	60	Brak odpowiedzi	15	Hłakowiczówniej	30
Brak odpowiedzi	0	Hłakowiczówny	4			Brak odpowiedzi	23
		Brak odpowiedzi	11				
Poprawnych	55%	Poprawnych	25%	Poprawnych	85%	Poprawnych	47%
Niepoprawnych	45%	Niepoprawnych	75%	Niepoprawnych	15%	Niepoprawnych	53%

W przypadku nazwiska Kazimierzy Hłakowiczówny uczniowie nie ustrzegli się popełnienia rażącego błędu fleksyjnego, jakim jest odmiana tego nazwiska jak przymiotnika, a nie jak rzeczownika (por. D: 45% form niepoprawnych; C: 64% form niepoprawnych, nie licząc braku odpowiedzi). Większość uczniów podała poprawną formę narzędnika (85%).

W tekstach portali prasowych, które stanowią pisaną odmianę oficjalnej polszczyzny ogólnej i powinny stanowić wzór polskiego języka literackiego, nieodmienianie nazwisk lub błędny wybór paradygmatu stały się powszechną manierą językową. W informacjach dotyczących obecności gościa specjalnego na jednej z gali telewizyjnej spotkać można wariant w dopełniaczu Barbary Krafftównej oraz celownika i miejscownika Barbarze Krafftównej (analogicznie *Hłakowiczówniej*).

Respondentów poproszono również o odmianę następujących nazwisk żeńskich: *Anna Borowy, Maria Kollątaj, Krystyna Ziobro* oraz *Maria Kościuszko*.

Podobnie jak w przypadku innych nieodmiennych nazwisk żeńskich również powyższe charakteryzują podobne tendencje morfologiczne w odmianie. Ponad połowa respondentów podała prawidłowe formy nazwisk w dopełniaczu (od 57 do 90%). Nieco mniej respondentów potrafiło podać poprawne formy celownika (od 27 do 83%) i narzędnika (od 29 do 55%). Zdecydowanie najmniej respondentów podało poprawne formy miejscownika (od 10 do 45%), lecz znów zapewne z powodu lokalizacji tej formy w ankiecie. Jak poprzednio, również w przypadku tych czterech nieodmiennych nazwisk żeńskich respondenci podawali niekiedy formy odmężeńskie (na przykład *Kollątajowej, Ziobrową*) lub sugerujące inną końcówkę nazwiska w mianowniku (*-a*): na przykład *Borowej, Ziobry, Kościuszki*.

¹⁵ Warto zwrócić uwagę na to, że o ile nazwiska żon tworzone są dość często, o tyle nazwiska córek współcześnie niestety nie są tworzone. To formy tradycyjne, dziś rzadko używane, zanikające.

3. Podwójne nazwiska kobiet

Przykładami takich nazwisk, które zostały podane w ankiecie, były *Anna Korwin-Mikke* oraz *Bożena Gut-Mostowy*.

Pierwsze nieodmienne nazwisko nie sprawiło uczniom wielu problemów. Prawidłowe formy dopełniacza i celownika podali niemalże wszyscy badani. Jak przy innych nazwiskach formy narzędnika i miejscownika również okazały się trudniejsze. Powtarza się także tendencja tworzenia form nazwisk żeńskich w różnych przypadkach, jak gdyby miały one końcówkę w mianowniku *-a* (por. *Korwin-Mikkej*, *Korwin-Mikką*, *Gut-Mostowej*).

Maria Sęp Szarzyńska							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
<i>Sęp Szarzyńskiej</i>	84	<i>Sęp Szarzyńskiej</i>	85	<i>Sęp Szarzyńską</i>	65	<i>Sęp Szarzyńskiej</i>	65
Brak odpowiedzi	16	Brak odpowiedzi	15	Sęp Szarzyńska	6	Brak odpowiedzi	35
				Sępową Szarzyńską	1		
				Brak odpowiedzi	28		
Poprawnych	84%	Poprawnych	85%	Poprawnych	65%	Poprawnych	65%
Niepoprawnych	16%	Niepoprawnych	15%	Niepoprawnych	35%	Niepoprawnych	35%

Maria Przerwa-Tetmajer							
D	n	C	n	N	n	Ms	n
Przerwa-Tetmajer	43	<i>Przerwie-Tetmajer</i>	78	<i>Przerwą-Tetmajer</i>	59	<i>Przerwie-Tetmajer</i>	24
<i>Przerwy-Tetmajer</i>	47	Brak odpowiedzi	22	Przerwą-Tetmajerową	6	Przerwa-Tetmajer	15
Brak odpowiedzi	10			Brak odpowiedzi	35	Przerwa-Tetmajerowej	4
						Brak odpowiedzi	57
Poprawnych	47%	Poprawnych	78%	Poprawnych	59%	Poprawnych	24%
Niepoprawnych	53%	Niepoprawnych	22%	Niepoprawnych	41%	Niepoprawnych	76%

Dwuczłonowe nazwisko *Sęp Szarzyńska*, zapewne poprzez analogię do barokowego poety, nie nastęrczyło trudności badanym (od 65 do 84 odpowiedzi poprawnych). Mimo podobnej analogii drugie nazwisko okazało się fleksyjnie trudne (od 24 do 78 form poprawnych). Interesującym zjawiskiem są znów formy odmęzowskie *Przerwą-Tetmajerową* i *Przerwa-Tetmajerowej*. Zastanawia również większa niż w przypadku pozostałych nazwisk liczba respondentów niepodających żadnej formy fleksyjnej, zapewne powodem jest znajomość nazwisk poetów, zbyt oczywistych dla badanych, by je odmieniać: od 16/10 w dopełniaczu, poprzez 15/22 w celowniku i 28/35 w narzędniku, do 35/57 w miejscowniku.

Podsumowując ogólne tendencje w odmianie nazwisk żeńskich, należy stwierdzić, że podobnie jak w przypadku nazwisk męskich również nazwiska żeńskie w dużej mierze nie nastrożyły uczniom trudności fleksyjnych w dopełniaczu i celowniku, w przeciwieństwie do narzędnika i miejscownika, gdzie uczniowie częściej podawali formy niepoprawne lub nie wpisywali żadnych. Nazwiska nieodmienne oraz nazwiska bezprzyrostkowe o formie przymiotnikowej także okazały się dla uczniów relatywnie łatwe w odmianie. Nazwiska dobrze znane uczniom, jak na przykład *Sęp Szarzyńska*, zostały raczej odmienione poprawnie.

7. Uczniowie o odmianie nazwisk

Poniżej przedstawione zostały dane statystyczne dotyczące źródła wiedzy o odmianie nazwisk oraz konieczności deklinowania nazwisk. Jest to część II ankiety (zob. Aneks). Pominięte zostały wielkości procentowe z powodu liczby respondentów równej 100.

Odmiana nazwisk: czy konieczna?	<i>n</i>	Źródło wiedzy o odmianie:	<i>n</i>
Tak	80	Z domu	35
Nie	20	Ze szkoły	40
		Z radia i TV	7
		Z domu i ze szkoły	15
		Inne	3

Cztery piąte respondentów przyznaje, że odmiana nazwisk jest konieczna, a czepie wiedzę na ten temat głównie z domu lub ze szkoły (75% odpowiedzi), natomiast 15% zaznaczyło obie te możliwości. Inne odpowiedzi (3) podane przez uczniów są następujące:

- „wiem to od mamy”,
- „intuicyjnie”,
- „właśnie mnie uświadomiłeś”.

8. Wnioski

Najwięcej form nazwisk polskich, w tym najwięcej poprawnych, uczniowie podali dla dopełniacza i celownika, mniej dla narzędnika, a stosunkowo najmniej dla miejscownika¹⁶. Jak już zostało podkreślone wcześniej, może to być spowodowane ułożeniem tych przypadków w ankiecie, niejako w kolejności paradygmatycznej.

¹⁶ Można domniemywać, że nie tylko kolejność nazwisk w ankiecie miała na to wpływ. Warto zaznaczyć, że miejscownik w polszczyźnie ma charakter analityczny. Praktycznie nie występuje już bez przyimka.

Poniżej przedstawiono dane statystyczne dla dwóch przypadków: **dopełniacza** i **celownika**. Dane dla narzędnika oraz miejscownika nie są miarodajne ze względu na znacznie mniejszą liczbę podanych przez uczniów form fleksyjnych.

Po wykonaniu prostych obliczeń na potrzeby statystyki okazuje się, że średnia arytmetyczna liczby form poprawnych dla dopełniacza wynosi 68, dla form niepoprawnych 27, co świadczy o tym, że uczniowie formę dopełniacza opanowali w stopniu więcej niż średnim.

	Formy poprawne	Formy niepoprawne	Brak odpowiedzi
SD (odchylenie standardowe)	14,8	11	19,3
Średnia arytmetyczna	68	27	13
Średnia +SD	82,8	38	32,3
Maksymalny % odpowiedzi	90,6	58,5	69,8
Minimalny % odpowiedzi	20,8	3,8	1,9

W przypadku celownika można zaobserwować podobne tendencje. Średnia arytmetyczna liczby form poprawnych dla celownika wynosi 57, dla form niepoprawnych 30, co świadczy o tym, że uczniowie formę dopełniacza opanowali w stopniu więcej niż średnim, choć niższym niż dopełniacz.

	Formy poprawne	Formy niepoprawne	Brak odpowiedzi
SD (odchylenie standardowe)	18,7	14,5	26,1
Średnia arytmetyczna	57	30	13
Średnia +SD	75,7	44,5	39,1
Maksymalny % odpowiedzi	88,7	79,2	100
Minimalny % odpowiedzi	18,9	5,7	1,9

Badania pokazują, że średnie wartości (wraz z odchyleniem standardowym¹⁷) otrzymanych w ankietach odpowiedzi poprawnych w celowniku, jak można było przypuszczać, różnią się istotnie statystycznie od niepoprawnych i braków odpowiedzi na poziomie $p < 0.001$.

Zwrócono uwagę także na średnie wartości odpowiedzi (wraz z odchyleniem standardowym) dla dopełniacza i celownika w zależności od płci ankietowanej osoby.

Biorąc pod uwagę odpowiedzi poprawne, także i te dane wykazują, że więcej poprawnych form fleksyjnych zostało podanych dla dopełniacza. W przypadku odpowie-

¹⁷ Odchylenie standardowe jest jedną z najważniejszych miar dyspersji, czyli rozrzutu cech, obok wariancji (Hammerl, Sambor 1990: 50–54).

dzi niepoprawnych okazuje się, że mężczyźni podali mniej form niepoprawnych, czyli, inaczej mówiąc, kobiety podały więcej form niepoprawnych niż poprawnych i to zarówno w dopełniaczu, jak i celowniku.

Z przeprowadzonych badań można wysunąć spostrzeżenie, że osoby zamieszkujące miasta mają większe problemy z odmianą nazwisk, niż te, które mieszkają na terenach wiejskich. Prawdopodobną przyczyną takiego stanu rzeczy może być mediatyzacja życia społecznego.

W niniejszym artykule celem było zbadanie nawyków językowych uczniów klas maturalnych w odmianie nazwisk polskich. Można stwierdzić, że znajomość języka ojczystego pomaga im odmieniać nazwiska polskie. Ciekawą zależnością może być niewątpliwie związek pomiędzy profilem edukacyjnym klasy z umiejętnością odmiany nazwisk. Należałoby to wiązać między innymi z czytelnictwem czy też ogólnie pojętym uczestnictwem w kulturze. Ze względu na niewielką liczbę respondentów nie można z całą pewnością stwierdzić, czy taka zależność, potwierdzona testami statystycznymi, faktycznie istnieje. Można jednak zauważyć wśród uczniów klas o profilu humanistycznym ogólną tendencję do proponowania bardzo wielu form fleksyjnych, w przeciwieństwie do uczniów klas o profilu ścisłym, którzy ograniczają się jedynie do podania kilku form.

Niewątpliwie ankieta wykazała, że uczniowie klas maturalnych nie mają wykształconych pożądaných nawyków językowych w zakresie odmiany nazwisk. Uważam, że na te aspekty — jakże istotnego elementu kultury języka — powinien znaleźć się czas w trakcie całej edukacji szkolnej, gdyż umiejętność deklinowania nazwisk rodzimych świadczy o poziomie wykształcenia młodego Polaka.

Jak wynika z powyższych rozważań, używanie mianownikowych form męskich i żeńskich zamiast form przypadków zależnych jest już zjawiskiem bardzo częstym. Analiza polszczyzny maturzystów pokazuje, że proces ten gwałtownie narasta.

Warto zadać sobie pytanie o przyczyny ograniczania fleksji nazwisk w polszczyźnie. Pierwszą z nich jest niewątpliwie ograniczony zasób wiedzy, czyli brak kompetencji użytkowników języka. Uczniowie w większości nie znają reguł odmiany nazwisk polskich, głównie tych zakończonych na *-o*. Maja też problemy z odmianą nazwisk dwuczłonowych (Handke 1994: 42–43).

Część antroponimów, która nastręcza trudności w odmianie, została pozostawiona w formie podstawowej. Ma to związek z tendencją do skrótu, czyli do ekonomiczności języka, oraz do trwania w pewnej ignorancji (Handke 1989: 63).

Przekształcenie fleksyjne nazwiska może bowiem zacierać przejrzystość jego formy podstawowej, zaś w wypadku orzeczenia sądu musi ono dotyczyć tej osoby, która jest stroną lub uczestnikiem postępowania, na przykład w *sprawie Donalda Tuska* — w tekście pisanym, w nawiasie wpisuje się właściwą formę mianownika *Donald Tusk*, a nie na przykład *Donald Tusek*.

Bez odmiany pozostawia się także te nazwiska, które są równe wyrazom pospolitym. Tu decyduje obawa przed ośmieszeniem (Handke 1994: 45). Nosiciel nazwiska często uważa, że w wersji odmienionej brzmi ono śmieszniej niż w oficjalnej formie podstawowej (por. sekcja 6.2.1). Niestety szerzy się przeświadczenie, że nie odmienia

się też nazwisk wtedy, gdy nie życzy sobie tego właściciel. Ostatnio jest to coraz częstszy powód pozostawiania nazwisk w formie mianownikowej. Nieodmianianie nazwisk wynika też niekiedy z obawy ewentualnego urażenia nosiciela nazwiska (Kurek 2010: 300–301).

Zdaniem autora niniejszego opracowania, szczególnie na poziomie szkoły średniej w ramach zajęć z języka polskiego oraz całego dorobku kulturalnego należy zwrócić uczniom uwagę na odmianę nazwisk. Odwołując się do funkcji wypowiedzi, warto z całą stanowczością podkreślić wagę funkcji prezentatywnej w budowaniu wizerunku młodych wykształconych ludzi. Jedną z cech świadczących o opanowaniu języka w stopniu, który przynależy jest ludziom posiadającym wykształcenie średnie i wyższe, jest właśnie między innymi biegła umiejętność odmiany nazwisk. Taka znajomość języka pozwala na uniknięcie krępujących sytuacji towarzyskich, w czasie których odbiorcy komunikatów mogą się czuć dotknięci z powodu nieudolnej odmiany ich nazwisk, czy też redagowanie tekstów pisanych tak, żeby były pozbawione błędów w zakresie odmiany nazwisk.

Wiedzę na temat odmiany nazwisk (polskich i zagranicznych) można przekazywać uczniom także w czasie omawiania jednego z kluczowych zagadnień związanych z kulturą języka, czyli przy okazji zajęć poświęconych odmianom stylistycznym polszczyzny. W przypadku tego zagadnienia warto podjąć temat odmiany nazwisk, szczególnie poruszając temat stylu urzędniczego i jego, często bardzo negatywnego, wpływu na stan współczesnej polszczyzny. Na takich zajęciach można przeprowadzić ćwiczenia, których efektem będzie uświadomienie uczniom tego, że w języku polskim należy odmieniać imiona i nazwiska oraz że taki proces nie jest trudny, a poznanie podstaw tego zagadnienia prowadzi do niemal intuicyjnych, poprawnych wyborów i działań językowych w tym zakresie.

Oprócz uświadomienia młodym użytkownikom języka polskiego wagi biegłości w odmianie nazwisk należy również przeprowadzić szereg praktycznych ćwiczeń z tego zakresu. Tylko bowiem samodzielna eksploracja owego zagadnienia, prowadzona oczywiście pod okiem doświadczonego nauczyciela w oparciu o materiały przygotowane przez metodyka posiadającego odpowiedni zakres kompetencji i zdolności językowych, może przenieść teoretyczną wiedzę o codzienności językowej uczniów. Podobne ćwiczenia pozwolą również przełamać utrwalany kulturowo opór przed odmianą nazwisk, zarówno polskich, jak obcych. Tego rodzaju aktywność językowa pozwoli także doskonalić się w samodzielnym tworzeniu tekstów.

Dodatkowe umiejętności w zakresie odmiany nazwisk można ćwiczyć z uczniami wszystkich stopni nauczania przy okazji omawiania lektur szkolnych oraz innych tekstów kultury, w tym na przykład dzieł malarskich czy architektonicznych. Wystarczy na przykładzie tych znanych nazwisk przeprowadzić proste ćwiczenia, które polegają na pisaniu krótkich streszczeń, wymuszających na uczniach zastosowanie przypadków zależnych czy też uzupełnianie wcześniej przygotowanych tekstów tego rodzaju formami nazwisk. Co ważne, to ćwiczenie nie tylko umożliwi pracę nad stosowaniem poprawnych form odmiany nazwisk, ale także ułatwi zapamiętywanie poprawnej pisow-

ni imion i nazwisk bohaterów literackich, autorów tekstów oraz innych twórców. To szczególnie ważne w kontekście przygotowania do egzaminu maturalnego (również jego ustnej części) i możliwych odwołań do tekstów kultury, jakie pojawią się w tekstach oraz wypowiedziach uczniów.

Poniżej przedstawiono przykładowe zdania, jakie mogłyby wchodzić w skład podobnych ćwiczeń językowych.

1. *Z piwnic* to utwór (*Władysław Ordon*), który jest uważany za jednego z najważniejszych poetów „czasów niepoetyckich”, jak niekiedy nazywa się pozytywizm.

2. (*Franciszek Bohomolec*) uznaje się za jednego z kluczowych twórców polskiego oświecenia.

3. „Bóg jest, albo go nie ma” — to słynne słowa (*Blaise Pascal*), będące podstawą wyjścia do słynnego Zakładu (*Pascal*), zwanego również Grą (*Pascal*)

4. Na słynnym obrazie (*Jan Matejko*) pod tytułem *Rejtan — Upadek Polski*, oprócz tytułowego (*Tadeusz Rejtan*) można odnaleźć inne ważne osoby znane z kart historii, do których można zaliczyć między innymi (*Adam Poniński*), (*Franciszek Salezy Potocki*), (*książę Michał Fryderyk Czartoryski*), (*Hugon Kollataj*) czy posła rosyjskiego (*książę Nikołaj Repnin*)

Odpowiednio wytłumaczone, a następnie zastosowane w praktyce zasady umożliwią sprawne i pewne poruszanie się młodzieży w tym ważnym zakresie wiedzy o języku ojczystym, jakim jest poprawna odmiana nazwisk.

9. Aneks

ANKIETA

Szanowni Respondenci,

jestem studentem filologii polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Za pomocą niniejszej ankiety pragnę uzyskać niezbędne informacje, które posłużą mi do napisania pracy magisterskiej. Będę bardzo wdzięczny, jeśli poświęcicie Państwo swój czas i odpowiecie na poniższe pytania. Ankieta jest anonimowa i zostanie wykorzystana tylko w celach badawczych.

Część I

Proszę uzupełnić poniższe zdania wrdług wzoru:

Odwiedziłem dziś (Bolesław Prus) Bolesława Prusa

Krytyka wypowiedziała się o (Maria Konopnicka) ... Marii Konopnickiej

Na spotkaniu nie było: (kogo?)

(Wojciech Pokora) / (Anna Pokora)

(Jan Cyzio) / (Anna Cyzio)

(Janusz Korwin-Mikke) / (Anna Korwin-Mikke)

(Andrzej Gut-Mostowy) / (Bożena Gut-Mostowy)

(Tadeusz Gołąb) / (Anna Gołąb)

(Jan Kocioł) / (Anna Kocioł)

(Jan Mech) / (Anna Mech)

(Jan Dudek) / (Anna Dudek)

(Jan Kopeć) / (Anna Kopeć)

(Jan Smalec) / (Anna Smalec)

(Jan Kania) / (Anna Kania)

(Jan Biały) / (Anna Biała)

(Anna Biały)

(Jan Stępień) / (Anna Stępień)

(Janusz Nadzieja) / (Maria Nadzieja)

(Anna Ciepła) / (Jan Ciepły)

(Adam Jeske) / (Anna Jeske)

(Zygmunt Saloni) / (Anna Saloni)

(Jan Linde) / (Maria Linde)

(Kazimiera Iłakowiczówna)

(Mikołaj Sęp Szarzyński) / (Maria Sęp Szarzyńska)

(Wacław Borowy) / (Anna Borowy)

(Jan Chryzostom Pasek)

(Hugo Kołłątaj) / (Maria Kołłątaj)

(Zbigniew Ziobro) / (Krystyna Ziobro)

(Tadeusz Kościuszko) / (Maria Kościuszko)

(Eliza Orzeszkowa) / (Piotr Orzeszko)

(Kazimierz Przerwa-Tetmajer) / (Maria Przerwa-Tetmajer)

Sprawilem dziś wiele radości: (komu?)

(Wojciech Pokora) / (Anna Pokora)

(Jan Cyzio) / (Anna Cyzio)

(Janusz Korwin-Mikke) / (Anna Korwin-Mikke)

(Andrzej Gut-Mostowy) / (Bożena Gut-Mostowy)	
(Tadeusz Gołąb) / (Anna Gołąb)	
(Jan Kocioł) / (Anna Kocioł)	
(Jan Mech) / (Anna Mech)	
(Jan Dudek) / (Anna Dudek)	
(Jan Kopeć) / (Anna Kopeć)	
(Jan Smalec) / (Anna Smalec)	
(Jan Kania) / (Anna Kania)	
(Jan Biały) / (Anna Biała)	
(Anna Biały)	
(Jan Stępień) / (Anna Stępień)	
(Janusz Nadzieja) / (Maria Nadzieja)	
(Anna Ciepła) / (Jan Ciepły)	
(Adam Jeske) / (Anna Jeske)	
(Zygmunt Saloni) / (Anna Saloni)	
(Jan Linde) / (Maria Linde)	
(Kazimiera Iłłakowiczówna)	
(Mikołaj Sęp Szarzyński) / (Maria Sęp Szarzyńska)	
(Wacław Borowy) / (Anna Borowy)	
(Jan Chryzostom Pasek)	
(Hugo Kołłątaj) / (Maria Kołłątaj)	
(Zbigniew Ziobro) / (Krystyna Ziobro)	
(Tadeusz Kościuszko) / (Maria Kościuszko)	
(Eliza Orzeszkowa) / (Piotr Orzeszko)	
(Kazimierz Przerwa-Tetmajer) / (Maria Przerwa-Tetmajer)	

Nasza wspólna rozmowa z (kim?)..... zakończyła się fiaskiem.

(Wojciech Pokora) / (Anna Pokora)	
(Jan Cyzio) / (Anna Cyzio)	
(Janusz Korwin-Mikke) / (Anna Korwin-Mikke)	
(Andrzej Gut-Mostowy) / (Bożena Gut-Mostowy)	
(Tadeusz Gołąb) / (Anna Gołąb)	
(Jan Kocioł) / (Anna Kocioł)	
(Jan Mech) / (Anna Mech)	
(Jan Dudek) / (Anna Dudek)	
(Jan Kopeć) / (Anna Kopeć)	
(Jan Smalec) / (Anna Smalec)	
(Jan Kania) / (Anna Kania)	
(Jan Biały) / (Anna Biała)	
(Anna Biały)	
(Jan Stępień) / (Anna Stępień)	
(Janusz Nadzieja) / (Maria Nadzieja)	
(Anna Ciepła) / (Jan Ciepły)	
(Adam Jeske) / (Anna Jeske)	
(Zygmunt Saloni) / (Anna Saloni)	
(Jan Linde) / (Maria Linde)	
(Kazimiera Iłłakowiczówna)	
(Mikołaj Sęp Szarzyński) / (Maria Sęp Szarzyńska)	
(Wacław Borowy) / (Anna Borowy)	
(Jan Chryzostom Pasek)	

(Hugo Kołłątaj) / (Maria Kołłątaj)
 (Zbigniew Ziobro) / (Krystyna Ziobro)
 (Tadeusz Kościuszko) / (Maria Kościuszko)
 (Eliza Orzeszkowa) / (Piotr Orzeszko)
 (Kazimierz Przerwa-Tetmajer) / (Maria Przerwa-Tetmajer)

Długo rozmawialiśmy o: (kim?)

(Wojciech Pokora) / (Anna Pokora)
 (Jan Cyzio) / (Anna Cyzio)
 (Janusz Korwin-Mikke) / (Anna Korwin-Mikke)
 (Andrzej Gut-Mostowy) / (Bożena Gut-Mostowy)
 (Tadeusz Gołąb) / (Anna Gołąb)
 (Jan Kocioł) / (Anna Kocioł)
 (Jan Mech) / (Anna Mech)
 (Jan Dudek) / (Anna Dudek)
 (Jan Kopeć) / (Anna Kopeć)
 (Jan Smalec) / (Anna Smalec)
 (Jan Kania) / (Anna Kania)
 (Jan Biały) / (Anna Biała)
 (Anna Biały)
 (Jan Stępień) / (Anna Stępień)
 (Janusz Nadzieja) / (Maria Nadzieja)
 (Anna Ciepła) / (Jan Ciepły)
 (Adam Jeske) / (Anna Jeske)
 (Zygmunt Saloni) / (Anna Saloni)
 (Jan Linde) / (Maria Linde)
 (Kazimiera Iłakowiczówna)
 (Mikołaj Sęp Szarzyński) / (Maria Sęp Szarzyńska)
 (Wacław Borowy) / (Anna Borowy)
 (Jan Chryzostom Pasek)
 (Hugo Kołłątaj) / (Maria Kołłątaj)
 (Zbigniew Ziobro) / (Krystyna Ziobro)
 (Tadeusz Kościuszko) / (Maria Kościuszko)
 (Eliza Orzeszkowa) / (Piotr Orzeszko)
 (Kazimierz Przerwa-Tetmajer) / (Maria Przerwa-Tetmajer)

Część II

W poniższych punktach proszę zakreślić kółkiem odpowiedź:

1. Jak często Pan/Pani chodzi do teatru?
 - nie chodzę
 - rzadziej niż raz w roku
 - kilka razy w roku
 - raz w miesiącu
 - częściej niż raz w miesiącu
 - inne
2. Czy czyta Pan/Pani inne książki prócz lektur szkolnych?
 - tak
 - nie

3. Czy uważa Pan/Pani, że odmiana nazwisk jest konieczna?
tak
nie
4. Skąd Pan/Pani wie, że nazwiska należy odmieniać?
z domu
ze szkoły
z radia i telewizji
inne

Część III

Proszę zaznaczyć odpowiednią kategorię:

Płeć:

Kobieta
mężczyzna

Profil klasy:

humanistyczny
nauki ścisłe
.....

Miejsce zamieszkania:

miasto duże
miasto małe
wieś

Bibliografia

- Bajerowa I., 1998, Wstyd nie odmieniać nazwisk, *Poradnik Językowy* 10, s. 51.
- Bartmiński J., Bartmińska I., 1992, *Słownik wymowy i odmiany nazwisk obcych*, Bielsko-Biała.
- Bubak J., 1983, Wykaz imion używanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, *Język Polski* 1–2, s. 73–84.
- Cieślíkowa A., 1988, Sposoby przenoszenia apelatywów do kategorii nazw osobowych, [w:] *V Ogólnopolska konferencja onomastyczna*, red. K. Zierhoffer, Poznań, s. 85–86.
- Cieślíkowa A. (red.), 2008, *Mały słownik odmiany nazw własnych*, Warszawa.
- Firlej A.O., 2018, O odmianie nazwisk w świetle kształcenia językowego, [w:] *Polonistyka na początku XXI wieku. Diagnozy. Koncepcje. Perspektywy. Tom III. Współczesne aspekty badań nad językiem polskim — teoria i praktyka*, red. M. Maciołek, Katowice, s. 205–219.
- Grzenia J., 2003, *Słownik nazw własnych*, Warszawa.
- Hammerl R., Sambor J., 1990, *Statystyka dla językoznawców*, Warszawa.
- Handke K., 1989, Fleksja nazewnictwa miejskiego na tle systemu fleksyjnego współczesnej polszczyzny, *Onomastica XXXIII*, s. 61–87.
- 1994, Przyczyny ograniczania fleksji nominalnej we współczesnej polszczyźnie, [w:] *Uwarunkowania i przyczyny zmian językowych*, red. E. Wrocławska, Warszawa, s. 41–48.
- Jadacka H., 2006, *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Warszawa.
- Kurek H., 2010, W sprawie wniosku Janina Kowalska przy uczestnictwie Jana Gubała — moda, konieczność czy kierunek ewolucji polskiej fleksji? [w:] *Polonistyka bez granic. Tom 2*, red. R. Nycz, T. Kunz, W. Miodunka, Kraków, s. 296–302.

- Łobocki M., 2007, Metody i techniki badań pedagogicznych, Kraków.
- Markowski A. (red.), 1999, Nowy słownik poprawnej polszczyzny, Warszawa.
- Mikołajczuk A., Puzynina J., 2004, Wiedza o języku polskim w zreformowanej szkole, Warszawa.
- Pawłowska R., 2009, Czytam i rozumiem... Lingwistyczna nauka teorii czytania, Kielce.
- Podraza-Kwiatkowska M., 2001, Symbolizm i symbolika w poezji Młodej Polski, Kraków.
- Polański K. (red.), 2016, Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji, Warszawa.
- Szymczak M. (red), 1978, Słownik ortograficzny języka polskiego, Warszawa.

SUMMARY

Inflection of Polish Surnames. Part I

Keywords: culture of language, inflection of surnames, Polish surnames.

Słowa kluczowe: kultura języka, odmiana nazwisk polskich, nazwiska polskie.

This thesis is devoted to one aspect of the culture of language, that is inflection of Polish surnames, which poses a great problem in educating young Poles because of little attention paid to it in classes of Polish in high schools. Author focused on the link between the basic, main form of the name and its correct inflection by third class high school students after 12 years of language education in school.